

GİYİLEBİLİR SANAT VE BEDEN SANATINDA DİJİTAL TEKSTİL TASARIM UYGULAMALARI*

Safiye SARI

*Yrd. Doç., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
safiyе.sari@atauni.edu.tr*

Geliş Tarihi: 2017.03.14
Kabul Tarihi: 2017.04.12

Öz

19. yüzyılın ikinci yarından sonra Paris'te Paul Cézanne, Vincent Van Gogh, Pierre Bonnard ve Edouard Vuillard gibi empresyonistler, Henri Matisse ve André Deraing gibi fauvistler, fikirleriyle ve yaptığı çalışmalarla Avrupa'da Kübizmin'in İtalya'da Fütürizm'in Fransa'da ise Orfizim'in doğmasına zemin hazırlamışlardır. Böylesine hareketli olayların yaşandığı bir sanat ortamından beslenen ve 20. Yüzyıl teknolojik gelişmeleriyle birlikte gelişen ve hatta kendinden öncekine başkaldıran çağdaş sanat akımları da en az etkisi klasik sanat akımları kadar güçlü idi.

1960'lı yıllardan sonra tekstil sanatlarının önemli başyapıtlarından sayılan özgün giysi tasarımlarının birçoğu, çağdaş sanat akımlarıyla ilgilenen ve ondan ilham alan giysi tasarımcılarının eserleriyle doludur. Özellikle içinde yaşadığımız yüzyıl boyunca teknik alandaki gelişmeler her disiplin dalında olduğu gibi tekstil sanatçılarının da vazgeçilmezleri arasına girmiş, yarattıkları özgün giysi tasarımlarında gelişen bu yeni teknolojileri serbestçe kullanabilmişlerdir.

Bu çalışmada; giyilebilir sanat ve beden sanatı ile ilintili dijital tekstil uygulamaları ele alınmış ve belirlenen başlıklar altında giyilebilir sanat ve beden sanatı, dijital tekstil uygulamaları örnekler üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Giyilebilir Sanat (Wearable Art), Beden Sanatı (Body Art), Dijital Tekstil Tasarım Örnekleri

Digital Textile Applications in Wearable Art and Body Art

Abstract

Impressionists such as Paul Cézanne, Vincent Van Gogh, Pierre Bonnard and Edouard Vuillard in Paris, fauvists such as Henri Matisse and André Deraing had their backgrounds and their work done in Europe with Cubizm in Italy and Futurism in France and Orphism in France After the second half of the 19th century. Contemporary art movements that were stronger than such animated events that were fed and technological developments of the 20th century at least as far as classical art movements.

Many of the original garment designs that are considered important masterpieces of textile arts are full of clothes designers who are interested in and inspired by the trends

* Bu makale Doç. N. Rengin OYMAN danışmanlığında yapılan "Kişiyeye Özel Moda Tasarımında Dijital Baskı Tasarım Süreci" adlı Sanatta Yeterlik Tezinden geliştirilerek yayına hazır hale getirilmiştir.

Makale; 114K030 Nolu TÜBİTAK 3001 tarafından desteklenen "Kişiyeye Özel Moda Tasarımında Dijital Baskı Tasarım Süreci" konulu projenin bir bölümünü içermektedir.

of contemporary art after the 1960s. In particular, developments in the technical field have become indispensable in textile disciplines as well as in disciplines, and they have been able to use them for centuries during which we have freely living these new technologies.

In this study; under the specific headings by taking into account the digital textile applications related to the wearable art and body art. Has also been examined through examples of digital textile applications of the wearable art and body art.

Key Words: Wearable Art, Body Art, Examples of digital textile design

Giriş

Günümüze değin birçok sanat akımı tekstil ve moda sanatlarının değişkenlerini farklı biçimlerde etkilemişlerdir. Bu gün bile Klasizm, Romantizm, Barok ve Rokoko gibi klasik sanat akımları ile Ekspresyonizm, Kübizm, Pürizm, Fütürizm, Sürrealizm, De Stijl, Konstükrüalizm, Ekspresyonizm, Pop Art, Op art ve Minimalizm' gibi günümüz çağdaş sanat akımlarının en temel karakteristik formları, tekstil ve moda sanatlarının birçok biçimsel formuna ilham kaynağı olmuştur. Örneğin; De Stijl sanat akımının dikey ve yatay çizgisel formları ünlü moda tasarımcısı Yves Saint Laurent'in giysi tasarımlarında yeniden hayat bulmuş, Bauhause sanat akımının mimari çizgileri ise dünyaca ünlü moda tasarımcılarından Christian Dior, John Galliano ve Hüseyin Çağlayan (Hussein Chalayan) gibi tasarımcıların tekstil-yüzey tasarımları ile özgün giysi tasarımlarında farklı sanatsal formlara dönüşmüştür. Tekstil ve moda tasarımcıları, insan bedenine uygun biçim dilini arayış aşamasında sanatın yaratıcılığında ve sanat eserlerindeki betimlemelerden faydalanmışlar, sanat akımlarındaki anlatım dilini kendi yarattıkları tasarımsal alan içerisinde kullanmaya başladıklarında ise tasarım anlamında farklı ve yaratıcı bir tasarım dilinin gelişmesine imkân sağlamışlardır.

Farklı fikirlerin farklı disiplinlerle harmanlandığı günümüz tekstil sanatlarında sanatçılar, tekstil tasarımına özgü geleneksel fikirlerini multidisipliner bir bakışla yaratıcılık temelli çağdaş yorumlar ve sıra dışı yaklaşımlarla sergiler olmuşlardır. Çağdaş sanat veya tek başına sadece sanat söylemleri bile artık, tek başına söylenir olmaktan çıkmış bunun yerine içerisinde her tür sanatsal eylemi, fikri ya da imgeyi birleştiren çok amaçlı söylemlere dönüşmüş, gelinen bu nokta da artık, sanat ya da içerisinde barındırdığı her tür sanat akımıyla birlikte öznel ve nesnel her tür değerler aynı potada eritildiği entelektüel ve estetik bir diyalektiğin geliştiği bir tasarımsal süreçlerden bahsetmek mümkün hale gelmiştir. Orijinallik, yenilik ve yaratıcılık değerleri yüksek giysi koleksiyonları oluşturma çabaları moda ve tekstil tasarımcılarını, sadece özgün giysi tasarımına kalıp formu ile tasarım özelliği kazandırmak yerine farklı disiplinlerden gelen fikirlerle beslenmeye hatta bu disiplinlerin farklı yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk etmiştir.

Giyim kavramının geleneksel terminolojisi içerisinde giderek genişlediği ve yenilediği günümüz giysi formlarında giysi ve özelliklerinden bahsederken tekstil tasarımına ilişkin tanımlarda moda ve sanat ile birlikte teknolojik kavramlarda kullanılmaya başlanmıştır. Teknoloji ile moda ve

tekstil sanatları arasındaki işbirliği giderek hızlanırken en çok tartışılan ve problem olarak görülen konu ise sanat ve teknoloji ağırlıklı yeniliklerin nasıl özgün tekstil ve moda sanatlarına uyarlanacağı konusu olmuştur. Her iki alana ait ekip, imkân ve süreçler yakın geçmişe kadar oldukça farklı alt yapılarla sahipken bu gün gelinen noktada sanat - teknoloji – tekstil ve moda sanatları üçgeni, sanat ve teknoloji sınırlarının ortadan kalktığı günümüz çağdaş tasarımlarda birbirlerine oldukça fazla yakınlaşmaya başlamışlardır.

Yaptığı özgün baskı tasarımlarıyla tekstil ve moda tasarımcılarına yeni ve çağdaş bir yorum getiren Sonia Delaunay, 1920’li yıllarda yeni bir sanatsal lirizmi seçkin bir tekstil tasarımı anlayışıyla birleştirerek tekstil sanatını sanatsal bir şölene dönüştürmüştür. De Stijl akımının sanat dünyasına getirdiği soyut ve geometrik çizgiler ile Art Nouveau stiline etkisindeki kıvrımlı dallar ve pastel tonlardan oluşan tekstil yüzeyleri, sanatçının tekstil sanatlarına getirdiği en önemli farklılıklar arasında yer almıştır. Çağdaş sanat akımlarının etkisinde çalıştığı özgün baskı tasarımları, sanatçıyı tekstil sanatları alanında ilklerden biri yapmaya yetmiştir.

Moda tasarımcıları, 19. yüzyıl sonlarında etkisini gösteren Art Nouveau stiline ardından 20. yüzyıl başında gelişen Kübizm etkisiyle, akıl yürütmeye dayalı ve işlevselliği benimseyen biçim ve form arayışlarına başvururlar. Böylece geometrik ve simetrik kalıpları giysi tasarımlarında kullanmaya başlarlar. I. Dünya Savaşı yıllarında moda, fazlasıyla modern sanatlardan etkilenir. Bauhaus; süslemelerden arınmış net tasarım çizgisi ile Konstruktivizm; soyut şekiller, parlak renkler ve yeni algılama biçimleri ile moda üzerinde etkili olurlar (Lehnert, 2000: 20; Aktaran, Şahin 2016: 381).

Moda tasarımının tarihsel sürecindeki örneklerine bakıldığında her dönemin sanat akımları ile sıkı bir bağ içinde olduğu ve 20. Yüzyıl başından 1960’ların sonuna kadar, dünyadaki önemli gelişmelerden etkilendiği görülür. Bunlar; keşifler, buluşlar, savaşlar, kadın hakları, müzik, tiyatro, sinema ve önemli sanat olayları, doğa olayları, hatta ekonomik krizler vb. gelişmelerdir (Yapp ve Getty 2005: 6; Aktaran, Şahin 2015: 67).

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde moda tasarımında giyilebilir sanat (Wearable Art) ve beden sanatı (Body Art) etki alanı bakımından günümüz tekstil sanatçılarının birçoğuna ilham kaynağı olmaktadır.

Bu anlamda; çağdaş sanat akımlarını özgün giysi tasarımlarının kimi unsurlarında kullanan Piet Mondrian – Yves Saint Laurent, Salvador Dali - Elsa Schiaparelli, Tony Cragg ve Karl Lagerfeld örneklerinin ne denli çarpıcı örnekler içerdiğini de unutmamak gerekir. Özellikle disiplinler arası bir yaklaşımla sanat akımlarını ilham kaynağı olarak seçen ve temel aldığı konsepti teknolojik gelişmelerle tamamlayan sanatçılar, yarattıkları özgün giysi tasarımlarında radikal değişiklikler yaratmışlardır.

Sanatın her tür disiplinden beslendiği gerçeğinden hareketle teknolojinin de sanatın ve sanatçının bağımsız düşünce yetisini geliştirdiği ve zenginleştirdiğini de unutmamak gerekir. Bu anlamda sanat ve teknoloji birbirinden ayrılmaz bir ikilidir. Bu yüzden ki içinde bulunduğumuz teknolojik çağda, sanatçı ancak yaptığı sanat

eserinde özgür düşünebildiği, üzerinde söz söyleyebildiği sürece özgün eserler üretebilmiştir. Bu kapsamda, tekstil ve moda sanatlarıyla yakın bir bağ kuran giyilebilir sanat (wearable art) ve beden sanatının (body art) tekstil ve moda sanatları içerisindeki etkileşim alanlarının ne denli güçlü olduğunu gösteren dijital tekstil örnekleriyle konu anlatılmaya çalışılmıştır.

On dokuzuncu yüzyıldan günümüze değin çağdaş sanatların temsil edildiği pek çok sanat akımı tekstil ve moda sanatlarının yakın ilgisi altında olmuştur. Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyıl, sanatın olağan üstü bir hızda değişim yaşadığı bir yüz yıl olmuştur. Bu yüzyılda özellikle 1960'lı yıllardan sonra gelişen Pop-Art, Op-Art, Art Nouveau (Yeni Gerçekçilik), Hiper Realizm, Çevre Sanatı, Olay Sanatı (Happening), Kinetik Sanat, Minimalizm, Arazi Sanatı (Land Art), Kavramsal Sanat, gibi çağdaş sanatın farklı yaklaşım biçimleri de bu dönemin ortaya çıkardığı en önemli sanat anlayışları arasında olmuşlardır.

Dijital Tekstil Tasarımı

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, baskı tekniklerinin boyutları inanılmaz biçimde gelişmiştir. Bu gelişim, hem baskı türlerinin çeşitlilik kazanmasına hem de yeni baskı türlerinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda baskı tekniklerinde geline en son nokta “Dijital Tekstil Tasarımı” olmuştur. Masaüstü yayıncılık sistemlerinde yer alan dijital baskı tekniği, ilerlemekte olan ve henüz yeni sayılabilecek bir üretim biçimidir. Gelişen teknoloji ile birlikte coğrafi kısıtlamaların azalması, fiziksel engellerin ortadan kalkması, dijital teknolojilerin ucuzlaması gibi etkenler insanlığın yaşamında sanatsal ve kültürel anlamda değişimleri de beraberinde getirmiştir. Dijital teknolojiye yönelik yeni olanaklar, yeni biçimsel sunumların oluşmasına neden olurken aynı zamanda yeni anlatım biçimlerinin de oluşmasına sebep olmuştur.

İngilizce 'de “printing” olarak kullanılan baskı sözcüğü, Latince basınç anlamına gelen sözcükten türetilmiş olup, basma ve basınç uygulama sürecinin bir ifadesi olarak kullanılmıştır. Terimin Almandaki karşılığı ise “druck” tur. Fransızca baskılı anlamına gelen “imprimé (Emprime)” sözcüğü de Türkçe 'de yine çiçek desenli, hatta biraz daha ince ve zarif görünümlü kumaşları ifade etmektedir. Basma sözcüğü ise Cumhuriyet Dönemi'nde, rulo baskı makinelerinde üretilen ve Anadolu'da yaygın olarak kullanılan çiçek desenli pamuklular için de kullanılmıştır. İlk baskılı kumaşlar, üretildikleri desen tasarımlarının karakterleri ile anılarak kumaş isimleri olarak dilimize geçmiştir. Tekstil baskıcılığında El Baskıcılığı (El blok veya el şablon \ kalıp baskı) ile başlayan tarihsel süreç, Şablon (Filmdruck Baskı), Rulo Baskı, Rotasyon Baskı, Transfer Baskı ve teknolojinin geldiği son nokta olarak görülen Dijital Baskı tekniğiyle çok büyük bir gelişme kat etmiştir.

Günümüzde sosyo ekonomik yapının değişimi ile birlikte arz ve talebi belirleyen sebepler de değişmiştir. Endüstrileşmenin sonucu olarak doğal dengenin bozulmasında; ozon tabakasının zarar görmesi, su \ enerji kaynaklarının azalması, kirlilik, insan sağlığına zararlı birçok kimyasalın kullanılıyor olması gibi sonuçlar sorgulanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler, ekolojik üretimi sağlamak üzere sınırlama getiren yönetmeliklerle bu eğilimi destekleyerek belirli bir bilinç

oluşturmaya çalışmaktadırlar. Tekstil üreticileri sürdürülebilir, çevre dostu, temiz üretim tekniklerini kullanmaya gayret etmekle, ulusal ve uluslararası rekabet güçlerini artırarak standartlarını yükseltmektedirler.

Çevresel olarak zararlı olduğu bilinen boyarmaddeler, kimyasallar, ağır metaller, tekstil endüstrisinin ön terbiye, boya\bası ve bitim işlemlerinde kullanılmamaktadır. 90'lı yılların başından itibaren tüm dünya da gelişen çevre bilinci çevre dostu üretim yöntemlerine olan hassasiyeti artırmıştır. Çok sayıda boyarmadde, kimyasal madde, su ve enerjinin tüketildiği tekstil terbiye işlemleri özellikle mercek altında olup, birçok araştırmacı ve firma bu işlemlerin insana ve çevreye nasıl daha az zarar verir hale getirilebileceği konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Bilgisayar destekli dijital bası sistemleri bu çalışma alanlarından yalnızca bir tanesidir.

Çevresel etmenlerin yanı sıra, bilgi çağına geçiş, teknolojik bir dönüşüme neden olmuştur. Artık sadece mekanikle ilgili olanlar değil, elektrik, elektronik hatta bunların birleşimi olan mekatronik de önem kazanmıştır. Endüstriye bağlı bir uygulama olan tekstil baskıcılığının bu teknolojik dönüşümlerden etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bilgisayarın günlük yaşam, üretim, tasarım, ticaret ve yaşamın her alanına girmiş olması sektörlerin eş zamanlı olarak çalışabilme olanağını da beraberinde getirmiştir.

Tasarım süreçlerinde CAD – CAM sistemlerinin kullanımıyla birlikte, klasik bası sistemlerinin desen ve şablon hazırlama gibi baskıya hazırlık süreçlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bilgisayarda oluşturulan desen, lazerli şablon hazırlama sistemlerine aktarılmasıyla çok daha farklı yöntemlerle, tasarım süreçlerinde kendini göstermeye başlamıştır. Bu teknolojik gelişmelerin devam etmesi sonucunda bası makinelerinin de dijital sistemlere dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur.

Dijital tekstil tasarımının esası, bası desenlerinin bilgisayarda yaratılarak şablon ve renk ayrımları kullanılmaksızın bilgisayardan bası makinesine gönderilmesi ve daha sonra mürekkebin, deseni oluşturmak üzere damlacıklar halinde çok ince düzelerden kontrollü olarak tekstil yüzeyi üzerine püskürtülmesi işlemidir.

Giyilebilir Sanat ve Beden Sanatında Dijital Tekstil Tasarım Uygulamaları Giyilebilir Sanat (Wearable Art)

Giyilebilir Sanat (Wearable Art), imge ve düşüncelerin belirli formlara dönüştürülmesinde vücudu araç olarak kullanan bir ifade biçimidir. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan giyilebilir sanat, gerçek manada 1970'li yıllarda kimlik bulmuştur. Giyilebilir bir nesne olarak kabul edilen giysi, plastik sanatlarda yalnızca estetik kaygılar ile yorumlanan sanatsal bir tekstil olarak değerlendirilmemiş aynı zamanda görsel bir nitelik olarak da sanatın her tür formunda değer kazanmıştır (Kodaman ve Sari, 2013:78). Uluslararası bir boyut kazanarak günden güne gelişen giyilebilir sanat, aynı zamanda sanat ve moda dünyası için vazgeçilmez tarzlara ev sahipliği yapmıştır. Hareket ve biçimin görsel teknolojik olanaklarla mükemmelliğe ulaştığı

sanatsal tasarımlar, çağdaş sanatların bu alanında izleyicisine hayal gücünün üzerinde görsel bir anlatım zenginliği sunmaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Violet Luck, http://old.miamifashionweek.com/PressClippings/view/631/Huffpost-Wearable_Art_from_Violet_Luck.pdf, adresinden 23 Nisan 2014 tarihinde alınmıştır.

Başlangıçta giyim sanatının bir parçası olan takı, el dokumaları, işlemler ve otantik giysiler üzerinde başlayan Giyilebilir Sanat (Wearable Art), zaman içerisinde kişinin yaşam biçimini, tarzını, düşünce ve felsefesini ifade eden tarzlara dönüşmüştür. Akımın temel odak noktası, farklı biçim ve formların bir arada kullanılmasıdır. Bu sanat akımında tasarım süreçleri, farklı dikiş tekniklerinin farklı yüzeylerde yenilikçi yaklaşımlarla aktarılmasına aracılık etmiş, giysiler, kendi içinde bağımsız bir bütünün vazgeçilmez parçaları olmuştur.

1970’li ve 1980’li yıllarda, Japon moda tasarımcıları Rei Kawakubo (Comme Des Garçons), Issey Miyake ve Yohji Yamamoto, moda tasarımında kalıplaşmış bütün fikirleri alt üst etmişlerdir. Issey Miyake eserlerini önemli bir bilgi dağarcığı ile sunarken, “giyilebilir sanat” ve “kavramsal giysi” gibi kavramların yapılanmasına katkı vermiştir (Watson 2007: 2018; Aktaran Şahin 2015: 68).

Giyilebilir sanatta genelde basit bir kesime sahip olan, üstünde boyama, baskı, nakış, çeşitli kimyasal ve el ile yapılan doku çalışmaları v.b. uygulamaların bulunduğu kumaş yüzeyleri, tamamen liflerden yapılan ve giysiyi andıran özgün yapılar oluşturulabildiği ve tekstil malzemesinin yanı sıra kağıt, plastik, tahta, madeni

para gibi akla gelebilecek her türlü malzeme kullanılabilirdiği gibi; literatürde bazı tanımlarda bedeni süsleyen saç ve dövme gibi tasarımlar da bu sanatın içerisinde tanımlanabilmektedir (Eicher v.d., 2000: 348-349; Aktaran, Günay 2012: 051).

Bu sanatı destekleyenler, bir resme bakarak sanatçısının vizyonunun deneyimlenmesi gibi, giyilebilir sanatta da izleyicinin yaratıcı eylemin içine dâhil edilmesinin benzer bir yaklaşım olacağını belirtiyorlar (Aimone, 2003: 8-9; Aktaran, Günay 2012: 052). Sanatçılar, yarattıkları giysileri genelde içinde insan olmadan, bir yerden sarkıtarak; bir askıda veya da başı olmayan kimliksiz duran bir mankenin üstünde sergilerler. Bunun amacı giysinin sıradan, gündelik kimlik arayışlarından sıyrılmasını sağlamaktır. Birçoğu da kendini genelde etnik kökenli giysiler üzerinden, özellikle kimono üzerinden ifade eder. Bu, aslında etnik kültüre heveslenmekten çok, kimononun tuvali andıran düz ve geniş yüzeylerinin sanatçıya kullanılması daha doğru bir araç gibi görünmesinden olabilir (Leventon, 2006: 20; Aktaran, Günay 2012: 052).

Giyilebilir Sanatın yaratma, uygulama ve üretme süreçlerin de bilimin ve teknolojinin katkısı önemli bir yer tutar. Yaratılan tasarımlarda bilimin ve teknolojinin olanaklarından yararlanma işlemi, insanın doğayı aşma çabalarından biri olarak görülmektedir. Bu anlamda giyilebilir sanatta yeni malzeme ve tekniklerin kullanılması, yaratıcı çalışmalarda bilgisayar teknolojilerinden faydalanılması tasarım sürecine yeni bir boyut kazandırmıştır. Giyilebilir Sanat da dijital tekstil tasarımının birlikte kullanılması, özgün giysi tasarımlarına farklı bir ivme kazandırmış, değişen baskı teknikleriyle birlikte kullanılan “Wearable Art” moda tasarımcılarına yeni tasarım fikirlerinin doğmasına imkân sağlamıştır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Yosef Perez, <http://tr.pinterest.com/pin/199425089719407070/> adresinden 23 Nisan 2014 tarihinde alınmıştır.

Günümüzde sanat ve tasarım konusunda sanatçının vizyonunu geliştiren tasarım süreçlerinde giysi formuna yeni anlamlar ve tarzlar kazandıran Dijital Baskı Sanatı ile bu sanatın kullanıldığı giyilebilir sanat, tasarımı yapılmış giysi parçaları üzerinde özel dikim ve süsleme tekniklerini birleştirerek, bireysel düşünme ve yaratıcı faaliyetler geliştirme noktasında önemli bir ifade biçimi haline gelmiştir (<http://www.julieartisans.com/whatis.html>-“what is Art to Wear? Julie Artisans' Gallery”). (Fotoğraf 3)

<http://www.julieartisans.com/whatis.html>-“what is Art to Wear? Julie Artisans' Gallery”, adresinden 5 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Fotoğraf 3. Kirandeep Bassan, dianepernet.typepad.com/diane/todays_icons/page/2/ adresinden 22 Temmuz 2014 tarihinde alınmıştır.

Dale (1986)' ye göre Giyilebilir Sanat; kumaş, tel, kâğıt, bant, resim, metal, boncuk, sicim, gazete kâğıdı, ahşap, ayna parçaları, mantar, plastik, cam, kurutulmuş çiçekler, mürekkep, sünger gibi her türlü malzeme Giyilebilir Sanat'ın tasarımsal süreçlerine dâhil edilebilir (Dale 1986: 23-27). Hatta bir ressamın düzenlemesini kendisinin yaptığı bir kompozisyonun da giyilebilir sanat ile yakından bir ilişkisi olduğu da aynı çalışma da vurgulanmaktadır. Örneğin Hollandalı ressam Hieronymous Bosch' un "Dünyevi Zevkler Bahçesi - 1504-1510", adlı Pano Üzerine Yağlı Boya çalışması Carven 'in 2012 yılı özgün giysi tasarımlarına ilham kaynağı olmuştur (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Hieronymous Bosch 1504-1510 / Carven 2012-Hieronymous Bosch 1504-1510 / Carven 2012 Carven, <http://tr.pinterest.com/pin/456622849688598905/>, adresinden 21 Temmuz 2014 tarihinde alınmıştır.

Beden Sanatı (Body Art)

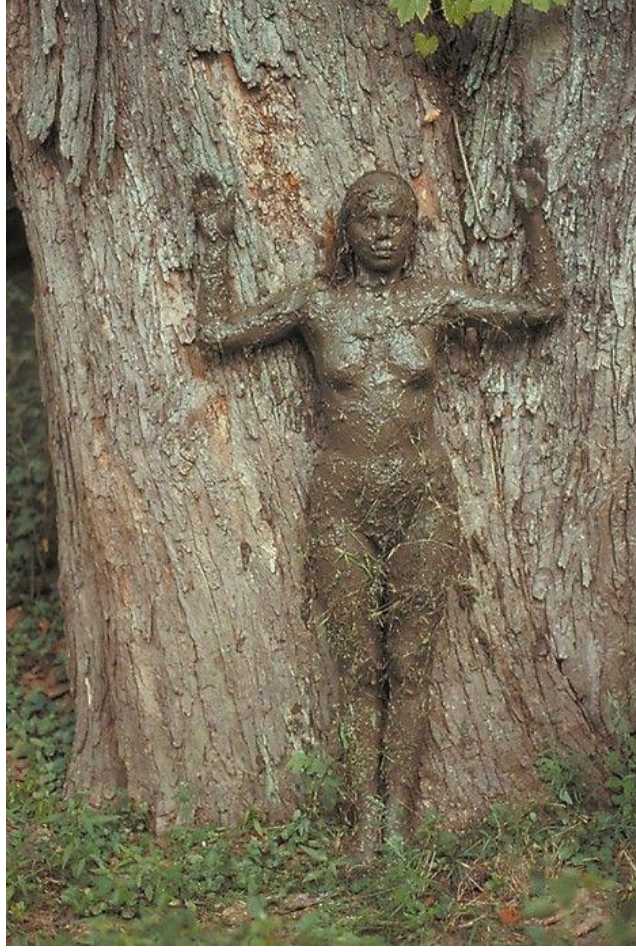
İfadenin ilk ve en önemli unsuru olarak vücudun kullanılışı, 1964 yılı sonrasında, Beden Sanatı (Body Art) olarak adlandırılan yeni bir eğilimin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Vücut Sanatı veya Gövde Sanatı olarak da literatüre geçen Beden Sanatı (Body Art), anlam olarak oldukça geniş ve kapsamlıdır. Body Art'ın geçtiği kaynaklarda tanım, Performance \ Performans sanatına da yakın bir anlam taşımaktadır. Bu sanatın bir türü seyirci önünde gerçekleştirilirken diğer bir türü ise çeşitli tekniklerden yararlanılarak yapılan (özellikle de fotoğraftan yararlanan) ve seyirci ile sanatçının doğrudan karşılaşmadığı durumlarda kullanılır.

Beden Sanatı (Body Art) çalışmalarında, sanatçının vücudu doğrudan ortaya konulur ya da vücudun fotoğrafları çekilip seyirciye sunulur kavramsal sanatın seyirci üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılır. Bu çalışmada duygusal ve ifadeci olan görsel üzerinde yeniden bir anlamlandırma söz konusudur. Bu anlamlandırmada vücut, sanatçı tarafından verilmek istenen mesaja yönelik bir eğilim sergiler ki burada amaç, seyirciyi savunmaya çekildiği ilgisizlik ortamından kopartmaktır. Örnek olarak, Gilbert Proesch ve Georges Passmor'un şarkı söyleyen, yürüyen, yemek yiyen canlı heykelleri gösterilebilir. Bu gösteriye katılan sanatçılar, saatlerce

hareketsiz kalıp kendilerini sergileyerek, yapıt ve yaratıcı arasındaki bütünleşmeyi yaşayarak Beden Sanatının seyirci önünde çalışılan şeklini sunmuşlardır.

Beden Sanatı sanatçısı Jan Wilson, kendisiyle seyirci arasında doğrudan bağ kuran ve o anda içinden geldiği gibi sözlü İletişimi sağlayan sanat akımını kullanan ilk kişidir. Sanatçı, tüm görülebilir evrelerden vazgeçmeyerek, sanatçının oradaki varlığını ve fiziksel rolünü iletişimle beraber ortaya çıkarmıştır. Aynı şekilde Viyanalı sanatçılar Hermann Nitsch ve Otto Muehl'in beden sanatı gösterisinde, seyirciye psikolojik yönden adeta baskı yapar nitelikte bir sertlikteki sunumlarıyla izleyici önünde farklı bir izlekten olaya bakmışlardır. Ancak sanatçıların yarattığı psikodramlar, alışkanlıklar ve tekrarlardan ötürü basit gösterilere dönüşme tehlikesi de içermiştir. Buna karşın yine Viyanalı Gunther Brus'un pislikle ilgili dürtüleri uyandırmaya yönelik çoğu kez çıplak olarak gerçekleştirdiği eylemler ve Rudolf Schwarzkogler'in hırpalanmış, zedelenmiş bir modelin vücudunu kullanarak gerçekleştirdiği çarpıcı görüntülere dayalı çalışmalar, Beden Sanatının bu alandaki belirgin örnekleri arasında gösterilebilir (Germaner 1997: 94; Aktaran, Sarı 2014: 82-83).

A.B.D.de Willoghby Sharp'ın yayımladığı *Avalanche* adlı dergi, Bruce Nauman'ın "Yüz Buruşturmaları", Larry Smith'in "Kol üzerinde ki yara izi" ve özellikle Vito Acconci'niz "Isırıkları" nı yazı ve resimlerle tanıtarak Beden Sanatına gündeme yapan çalışmaları kalabalık kitleler tarafından sanatçıların tanınmasına sebep olmuştur. Fransa'da, François Pluchart *Artitudes* dergisinde "L'Art Corporel" in farklı anlatımlarını Michel Joumiac, Gina Pane ve Urs Lüthi gibi sanatçıların çalışmaları da yine aynı dergide yayınlanarak beden sanatının kuramsallaşması sağlanmıştır. Fineberg (2014)'e göre; Viyanalı aksiyonistler Beden Sanatının öncüleri arasındadırlar. Hermann Nitsch, 1962'de canlandırmaya başladığı ve yetmişler boyunca gerçekleştirmeye devam ettiği kanlı ritüeller serisinde (Nitsch 1962) kendi bedenini ekspresyonist bir biçimde kullandığı yazılı olan eserde, Nitsch ve Ana Memndieta gibi sanatçıların bedenlerini çamurla, çiçekle, toprakla ve dalla kaplanmış olarak manzara düzenlemelerine yer vermiş daha sonra (bedenin gerçek mevcudiyetinin yerine) prehistorik heykelleri andıran kalıbı çıkarılmış ya da oyulmuş formların içine dâhil ettiği kadın bedenlerini çalışmalarında kullanmıştır (Fineberg 2014: 112; Aktaran, Sarı 2014: 83). (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Ana Mendieta - 1977 “Yaşam ağacı” serisi Iowa Şehri, Ağaç ve çamurla gerçekleştirilmiş toprak – beden çalışması, 50.8x33.7 cm, Fineberg, J., 1940’tan Günümüze Sanat, 2014, s.338

Beden Sanatı batılı metafiziği en geniş anlamda eleştiren, modernist anlayışın homojenleştirmeyi öngören yaklaşımlarını her düzeyde aşmayı doğrudan ve dolaylı olarak içeren bir süreçtir. Çünkü beden, Batı’nın Modern ite tarihindeki en özgül olgularından biridir.

Kahraman (2005)’ a göre beden sanatı; Modernite tarihini egemen kılan ve iktidarın bedeni “Hapsetmesi” olarak değerlendirdiği yaklaşımlarına ilaveten, moderniteyi sadece devletin elinde bulunduğunu kabul eden bir stildir. Bu nedenle, bütün devlet sistemlerinin, eğitim, sağlık, hapisane, askerlik gibi birimlerindeki her tür düşünce bedene dayandırılmış ve bedene dönük her tür yaklaşım bu nedenle siyasi bir içerikle değerlendirilmiştir (Kahraman 2005:21-29; Aktaran Sari 2014: 84-85)

Beden Sanatı (Body Art)’nın tekstil ve moda sanatlarına uyarlamasını yapan ünlü Japon moda tasarımcı Issey Miyake, 1970’li yılların sonunda, batı ile doğu kültürünü birleştiren motiflerle vücutta ikinci bir deri görünümü veren vücut döğmelerini tasarımların da ustalıkla kullanmıştır (Ünsal ve Sarı, 1997:256). Sanatçının, esin kaynağını geleneksel Japon sanatlarından aldığı 1971 “Tattoo Collection”

koleksiyonunda kullandığı elbise tasarımı, vücut dövmelelerinin kumaş ile bedeni bütünmüş gibi gösteren formuyla dikkat çekicidir. Sanatçı, hazırladığı bu giysi tasarımında Beden Sanatının tekstil sanatına uyarlaması yapılmış en güzel örneklerinden birini sergilemiştir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Issey Miyake, <http://www.tumblr.com/search/jimi%20hendrix%20tattoo>, adresinden 14 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.

Demir Parlak (2006)'a göre sanatçının 1993 yılında “Pleats Please” koleksiyonunda kullandığı içi rüzgârla şişirilmiş, bedene tek parça olarak giyilen ve vücut üzerinde yumuşak dokunuşlu pliselerle hareketlendirilen giysi tasarımları, manken vücutlarının “Beden Sanatı (Body Art)” ile bütünleştiği önemli koleksiyonlar arasındadır (Fotoğraf 7).

*Fotoğraf 7. Issey Miyake 1993 "Pleats Please",
<http://tr.pinterest.com/pin/246853623296317109/>, adresinden 21 Mayıs 2014 tarihinde
alınmıştır.*

Batılı modernite kavramını egemen kılan "bedeni hapsedme" görüşü ünlü İngiliz moda tasarımcısı Alexander McQueen'in 2006 giysi koleksiyonunun tanıtımında Beden Sanatı (Body Art) ile Performance \ Performans sanatını birleştirir nitelikte olmuştur. Sanatçı, ünlü İngiliz model Kate Moss'u seyircilerin de görebileceği şekilde şeffaf bir holograma hapsederek kadın bedenini adeta bir kapalı kutu içine hapsedmiştir (Fotoğraf 8).

Fotograf 14. Alexander McQueen – 2006, Kate Moss.

<http://tr.pinterest.com/pin/456482112202862615/>, adresinden 14 mart 2104 tarihinde alınmıştır.

Podyumda, fiziki olarak var olmayan, sadece hologram olarak platforma yansıtılan model Kate Moss'un silueti, verilen dijital etkilerle "peri kızı gibi" uçuşan el ve kol hareketlerinin vücut dili ile birleştiği yüz ifadesiyle oldukça başarılı bir beden sanatçısı görünümünde olmuştur. Alexander McQueen, hazırladığı şovunda; izleyiciyi şok ettiği görsel bir şölen ile o zamana kadar görülmemiş yaratıcı ve yenilikçi bir görüşle Beden Sanatı (Body Art) nı tekstil tasarımı alanına uyarlayabilen başarılı sanatçılardan biri olmuştur.

Beden Sanatının Tekstil ve Moda sanatları alanına aktarıldığı bir başka örnek ise Nike markasının "Tight of the moment" serisidir. Nike; Brezilyalı fotoğraf sanatçıları Flavio Samelo ve Jayelle Hudson'ın özel çekim fotoğraflarını özgün giysi tasarımlarıyla birleştirerek yeni bir tarz yaratmıştır (Fotograf 9).

Fotoğraf 9. Nike – 2014, http://www.nike.com/us/en_us/launch/c/2014-08/nike-tight-of-the-moment-foco-bonito, adresinden 18 Ağustos 2014 tarihinde alınmıştır.

Sınırlı sayıda üretilen 3 farklı tayt; insan ve doğanın buluştuğu estetik tasarımlarla yeniden yorumlanmıştır. İnsan ve doğanın tek bir dünya içerisindeki uyumunun vurgulanmasını amaçlayan taytlarda yer alan desenler, Flavio'nun mimari fotoğraflarının yanı sıra Jayelle'in doğadan esinlenerek çektiği fotoğrafları arasından seçilmiştir. Kumaşlarda Dri-FIT özelliğinin kullanıldığı taytlardaki desenler, vücut kaslarına göre şekil almıştır. Vücut kaslarının geçiş bölgelerini gösteren ve bir vücut haritası görünümünde olan bu desenler, tasarım aşamasının ardından Nike spor araştırmaları laboratuvarında dijital baskı teknolojisi yardımıyla sentetik tabanlı kumaşlara aktararak özgün giysi koleksiyonu oluşturulmuştur.

Değerlendirme ve Sonuç

19. yüzyıldan günümüze, gelecek öngörülerini de kapsayan yaklaşımla birlikte giysi tasarım alanında yapılan yenilik arayışına odaklanıldığında, özellikle bilim ve teknoloji alanlarına ait gelişmelerin moda alanına etkisi, tarihsel süreçteki yenilik algısı, yeni ifade etme, yaratma yöntemleri ve bu anlayışlardaki değişim, tasarımın yönünü belirlemede etken bir rol oynamıştır. Tasarımcıların geçmişten etkilenerek, bugünü analiz ettikleri ve geleceğe gönderme yaptıkları özgün giysi tasarımları, çoğunlukla beden ile ilişki kuran daha önce düşünülmemiş, görülmemiş ve deneyimlenmemiş yaklaşımların bir ürünü olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Orijinallik, yenilik ve yaratıcılık değerleri yüksek giysi koleksiyonları oluşturma çabaları moda tasarımcılarını, kalıp formu ile tasarım özelliği kazandırmaktan ziyade farklı disiplinlerin metotlarını kullanarak oluşturdukları yüzey ve doku tasarımları ile giysilere tasarım değeri kazandırma uygulamalarına yönlendirmiştir. Tasarımcının tasarımı ile bağını güçlendiren, ona özgür düşünmesi için ilham kaynağı olan yeni fikirler ve yeni yaratılar tasarımı zenginleştiren ve ona değer kazandıran en temel unsurlardır.

Bu anlamda, tekstil sanatçıları tasarımsal arayışları içerisinde çağdaş sanatın estetik değerleriyle beslenen giyilebilir sanat ve beden sanatını tasarımsal süreçleri

içerisinde sıklıkla kullanmışlardır. Hatta farklı olanı bulma, yeniyi ifade etme, hiç deneyimlenmemişi deneyimleme gibi tasarımsal yaklaşımlarını teknolojinin imkânlarından da yararlanarak özgün giysi tasarımlarında sergilemişlerdir.

Çalışma kapsamında özgün tasarımlarına yer verilen Carven, Violet Luck, Issey Miyake, Alexander McQueen gibi sanatçılar, giyilebilir sanat ve beden sanatında dijital tekstil uygulamalarını kullanan tasarımcıların sadece küçük bir bölümünü temsil etmektedir. Sonuç olarak, çağımızın her tür gelişmesini çağdaş sanat yaklaşımlarıyla yaratıcı tekstil tasarımı süreçleri içerisinde kullanmak tekstil sanatçılarının yaratılarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Disiplinler arası bir etkileşim olarak görebileceğimiz bu etkin rol, tasarım ve tasarımcı açısından değişimini ve gelişimini sürdürecektir. Giyilebilir sanat ve beden sanatında dijital tekstil tasarım uygulamaları da bu bağlamda etki alanlarını genişleterek tasarımcısına ilerleyen zamanlarda farklı ve yaratıcı fikirler sunmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Ahmetoğlu, Ü., Denli S. (2013). “Soyut Dışavurumculuğun Ortaya Çıkışı ve Türk Resim Sanatına Yansımaları”. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, İnönü University Journal of Art and Design ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884 Cilt/Vol. 3 Sayı/No.8 (2013): 173-188,
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/inustd/article/view/1027000087/1027000082>
- Ayaydın, A. (2015). “Empresyonizm (İzlenimcilik) Akımının Güncel Bakış Açısıyla Bazı Yönlerden İncelenmesi”. 2015, Cilt 3, Sayı 2, Volume 3, Issue 2, DOI: 10,7816/sed-03-02-05,
<http://www.sanategitimidergisi.com/makale/pdf/1447567516.pdf>
- Dale, J. S. (1986). Art to Wear, England, Abbeville Press
- Demirparlak, S. (2006). “Giyim Modasında Gerçeküstücü Yaklaşımlar”. Dokuz Eylül Üniversitesi GSE, İzmir
- Fineberg, J. (2014). 1940’tan Günümüze Sanat, Kara Kalem Kitabevi Yayınları:11, İzmir
- Germaner, S. (1997). 1960 Sonrası Sanat: Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, Kabalcı Yayınevi, 99. Sanat Dizisi, İstanbul
- Günay, A. (2012). Giyside Sanatsal Yaklaşım, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 4, Sayı 7. S.051- 054
- Güvemli, Z. (1968). Başlangıçtan Bugüne Türk ve Dünya Sanat Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul
- Kahraman, H.B. (2005). Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri. Agora Kitaplığı / Kültürel Çalışmalar Dizisi, İstanbul Konak, C. (2016). “‘Cezanne’ İn İzinden ‘Kübizm’”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:4, Sayı:26, Mart 2016, s.294-301,
http://www.asosjournal.com/Makaleler/1885960533_1062%20Ceyhun%20KONAK.pdf

- Kodaman, L., Sari, S. (2013). "Disiplinler Arası Bağlamda Tuval Resimlerinin, Dijital Baskı Yöntemi Kullanılarak Giyilebilir Sanatta Uygulanmasına Yönelik Bir Çalışma", Cumhuriyet International Journal of Education-CIJEE-ISSN: 2147-1606Vol 2 (4), 2013, pp. 72-83, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/48682>
- Şahin, Y (2015). "Future of Fashion Design", ITCC 2015 International Textiles& Costume Congress, Marmara University- Ars Textrina UK, Kastart University Thailand, ITBI. S. 66- 68. ISBN 978-9955-25-829.
- Şahin Y. (2016). "Geleneksel Türk Giyim Kültürü Ve 20. Yüzyıl Modasının Kesişme Noktası: Geometrik Kesim", Sdü Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Mayıs/Haziran'16 Cilt:9 Sayı:17 ISSN 1308-2698, s 376-390
- Lynton, (1993). Modern Sanatın Öyküsü. İstanbul: Remzi Yayınevi
- İpşiroğlu, N., İpşiroğlu, M. (1993). Sanatta Devrim. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ünsal, G., Sarı, S. (1997). "Paris'te Bir Samuray, ISSEY MIYAKE". E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi, Yıl:7, Sayı:4, İzmir.
- Watson, L. (2007).Modaya Yön Verenler, İTKİB, İstanbul Moda Akademisi, çev.: Güneş Ayas, 2007, s.208
- Vangölü, Y.B. (2015). "Geçmişten Günümüze Gerçeküstücülük", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Eylül2016 20 (3): 871-883

